

ЕТНОЛОГІЯ

УДК 94:39(477.43/.)»192»

Лариса Божко

Немирівський коледж будівництва та архітектури
Вінницького національного аграрного університету,
кандидат історичних наук, викладач (Україна)

Етнологічна спадщина подільських науковців у 20 – 30-х роках ХХ ст.

Анотація. У статті показано внесок вчених-подолян у вивчення традиційної культури краю у 20 – 30-х роках ХХ ст. Виокремлено подільських дослідників традиційної культури населення краю (В. Отамановський, В. Храневич, М. Білінський, О. Іванов, І. Зборовський, Ю. Александрович, О. Кривицький, Г. Брилінг). З'ясовано, що їхня спадщина характеризується великою кількістю публікацій в періодиці, аналітичними працями з окремих аспектів традиційної культури подолян.

Ключові слова: етнологія, етнографія, Поділля, етнографічне дослідження, традиційна культура, Кабінет виучування Поділля.

В умовах демократизації українського суспільства поглиблюється інтерес до духовної культури народу, конкретних постатей. Так сталося, що вітчизняна історія часто забувала про конкретних особистостей – людей, які збрали, зберегли, донесли до сучасника багатовікову пам'ять українського народу. Це прикрий факт, бо саме вони – етнографи, краєзнавці, фольклористи – готували ґрунт для поглибленого вивчення історії, народної культури, світогляду тощо. На жаль, в історії української етнології є ще велика кількість білих плям. Імена багатьох дослідників тривалий час залишалися маловідомими не лише широкому загалу, а й науковцям. Наприкінці 20-х на початку 30-х років переважна більшість з них була репресована й імена їхні замовчувалися на сторінках історії. Доробок цих вчених, належно не поцінований і мало відомий, значною мірою неопублікований і чекає на дослідників.

Для вивчення вказаної проблеми важливе значення мають дослідження Гальчака С. [4,5,6], Мельничук Л. [13,14], Рекурта В. [16], Кароєвої Л. [11], Кот С. [3, с.100-104, 222-226, 12, с.194].

Автор ставить за мету привернути увагу дослідників до маловідомих або почасти забутих імен подільських вчених, які вивчали питання місцевої етнографії, фольклористики, культури.

Важко переоцінити роль у цій справі Валентина Дмитровича Отамановського – невтомного дослідника Поділля. Історик за фахом, він володів сімома мовами. Саме його знання, наполегливість, подвижницька самовідданість зробили Вінницьку філію бібліотеки і Кабінет виучування Поділля загальнодоступними осередками української культури і науки.

Сім'я Отамановських переїхала до Вінниці влітку 1920 р. Молодий вчений спочатку працював завідувачем українського відділу Вінницької філії Всенародної бібліотеки ВУАН, а згодом її директором. За перші роки перебування в місті він підготував велику, з ґрунтовними теоретичними висновками, монографію «Вінницька міщанська громада до кінця XVIII ст. – еволюція правового положення та устрою на основі соціально-господарського розвитку території та міста». У 1926 р. були здані до друку перші два її томи. Перший том називався «Вінниця як тип українського міста південного Правобережжя XIII – XVII ст. Еволюція правового стану та устрою на тлі суспільно-економічного розвитку Побужжя XIII – XVII ст. та процесу формування станів». Другий том був такого ж характеру, як і перший, висвітлював життя Вінниці у XVIII ст. Всього за задумом автора монографія мала складатися з чотирьох томів.

У квітні 1924 р. відкрився очолений ним науково-методичний центр – Кабінет виучування Поділля, який поклав початок систематичного, комплексного дослідження краю та поширення знань про нього. До роботи були залучені кілька десятків вчених, художників, письменників та інших представників інтелігенції. Кабінет видав 25 томів (збірників) наукових праць, в яких подано всебічний опис краю, його природи, історії, народного господарства, що склали своєрідну «Енциклопедію поділлязнавства», підтримував творчі зв'язки з 180 організаціями країни та світу, здійснював обмін виданнями, інформаційними статтями та повідомленнями [14, с.19-23].

Особливу увагу В.Д. Отамановський надав забезпеченню організації та науково-методичному керівництву мережею краєзнавчих осередків Поділля. У цьому плані слід виділити

його працю «Краєзнавство на Поділлі, найближчі його завдання та потреби й роль у краєзнавчій праці Кабінету виучування Поділля» (1926 р.).

Робота складалася з трьох розділів. У першому розділі автор аргументовано доводив, що знання історії краю – необхідна умова і вмілого господарювання, а тому потрібно створювати науково-дослідні заклади для всебічного вивчення краю та поширення знань про нього серед адміністраторів, службовців, вчителів, кооператорів тощо. У другому розділі проаналізував народознавчу роботу на Поділлі, дореволюційну спадщину, доробок за часів УНР, діяльність перших радянських осередків, зокрема Кабінету виучування Поділля. У третьому розділі розглянув проблеми та перешкоди на шляху народознавчої роботи, піддав критиці місцеві та центральні органи за їх недостатню допомогу дослідникам традиційної культури [4, с.48-49]. Незважаючи на те, що вів мову конкретно про краєзнавство на Поділлі, праця, безперечно, мала велике значення як методичний посібник для народознавчих закладів всієї України.

В.Д. Отамановський належить до тієї плеяди українських вчених, які своїми дослідженнями надзвичайно збагатили українську науку. Він започаткував нові напрямки в розробці методики народознавчої праці, набагато випередив фронт наукових пошуків своїх сучасників. Характерною особливістю творчості В.Д. Отамановського є послідовне і свідоме застосування ним діалектичного методу в здійснюваних наукових дослідженнях. Окрім цього, він багато працював над розробкою краєзнавчої бібліографії. Однак, незважаючи на таку велику і багатогранну діяльність нашого видатного земляка, досі не підготовлено узагальнюючого наукового дослідження про його життя та творчу працю, хоча в різні часи такі спроби з боку українських та російських вчених були.

Аналіз наукових програм В.Д. Отамановського дуже важливий, оскільки праці вченого віддзеркалюють ті основні напрямки, за якими розвивалося вітчизняне і світове народознавство. Теоретичні та методологічні праці вченого справили значний вплив на формування таких наукових напрямків: 1) методика народознавчої праці та краєзнавча бібліографія; 2) історія права; 3) історія медицини та аптекарської справи [17, с.73].

Фактично, усі вони стали програмними не тільки для В.Д. Отамановського, але й для світової і української науки у ХХ столітті. Саме в цей час закладався фундамент багатьох сучасних дисциплін, в т.ч. і етнографії. Наукові програми В.Д. Отамановського тією або іншою мірою впливають на стиль мислення в тих ділянках наукового знання, яких торкався вчений.

Активно співробітничав з Кабінетом виучування Поділля етнзоолог, автор багатьох робіт про тваринний світ подільського регіону Василь Полікарпович Храневич. У 1920-х роках В.П. Храневич проявив себе як невтомний дослідник фауни Поділля, фактично став фундатором подільської зоологічної школи. Наслідником його тривалих наполегливих досліджень місцевого тваринного світу стали кілька ґрунтовних монографій, що були випущені в серії «Енциклопедія Поділлязнавства» Вінницькою філією Всенародної бібліотеки України спільно з Кабінетом виучування Поділля. Серед випусків «Енциклопедії Поділлязнавства» були роботи В.П. Храневича «Ссавці Поділля» (1925), «Птахи Поділля» (1925 – 1926), «Минуле фауни Поділля» (1925 – 1926), «Нарис фауни Поділля», – частина I (1926). Кабінет планував випустити другу частину останньої монографії, у якій мова повинна була йти про комах Поділля, але вона так і не вийшла з друку [1, с.191].

У монографії «Ссавці Поділля: огляд систематичний» подано близько 50 видів ссавців, які зустрічались на теренах Поділля, подано малюнки тварин, таблиці їхнього ареалу. Автор зробив висновок про те, що фауна Поділля має мішаний характер і має більше спільного із західноєвропейським тваринним світом, ніж східноєвропейським». У праці «Птахи Поділля» описано спосіб існування 244 видів птахів регіону. Подано численні ілюстрації та малюнки [22, с.34].

Наступна робота «Нарис фауни Поділля. – Частина I. Ссавці і птахи» (Вінниця. 1926. 129 с.) фактично стала підсумковою працею, що узагальнювала попередні дослідження В.П. Храневича. Автор ретельно опрацював основні праці своїх попередників – дореволюційних дослідників фауни Поділля, численні колекції птахів та ссавців природного музею Поділля, Кабінету зоології Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту (СГІ), яких він сам зібрав разом із студентами.

Заслуговує на увагу розділ «Минуле фауни Поділля», у якому проаналізовано свідчення відомих діячів, мандрівників і хроністів середньовіччя про тваринний світ Поділля. Зокрема, з цієї роботи ми довідуємось, що на території Поділля довгий час водилися тури, сайгаки, бобрі, олені, дикі коні, які зникли лише у ХVIII ст. Окремі розділи монографії були присвячені промислового значення подільських птахів і ссавців та охороні тваринного світу регіону [21, с.107].

Праці В.П. Храневича не залишилися поза увагою наукової громадськості України. 11 вересня 1926 р. Комісія преміювання наукових праць при Українській Науці НКО відзначила його праці і видала досліднику грошову винагороду. У другій половині 1920-х років вчений

досліджував передусім світ комах Поділля. В «Наукових записках СГП» з'явилися його статті з цієї тематики. Брав активну участь в роботі Кам'янецького наукового товариства при ВУАН. 27 червня 1925 р. В.П. Храневич виступив на засіданні товариства із доповіддю «Нарис фауни ссавців і птахів Поділля в зв'язку накресленням зоогеографічних районів» [19, с.94-97]. Активно працював вчений на науково-дослідній кафедрі «Природи, сільського господарства й культури Поділля» при Кам'янець-Подільському СГП. Він очолював підсекцію прикладної зоології. У план роботи секції входило питання вивчення етнофауни, орнітофауни Поділля, риб Дністра, Південного Бугу та інших річок подільського краю. Наслідком праці В.П. Храневича в науково-дослідній кафедрі стала його ґрунтовна стаття «Матеріали до орнітофауни західних округ України» [20, с.5-39]. У 1925 р. етнзоолог очолював природничий відділ Кам'янець-Подільського міського музею, займався збиранням нових експонатів, проводив тематичні екскурсії на тему «Ознайомлення з сучасною фауною», читав популярні лекції для населення під назвою «Методика зборів та дослідження шкідливої етнофауни поля й саду». У травні 1926 р. природничий відділ музею було передано сільськогосподарському інституту. Разом з аспірантами В.П. Храневич зібрав і керував зоологічним музеєм Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту, де було представлено 80% всієї фауни Поділля [2, с.154-155].

З 1921-го по 1926 р. бібліотекарем Вінницької філії Всенародної бібліотеки ВУАН працював вінничанин Микола Іванович Білінський, який різнопланово досліджує історію та етнографію Східного Поділля. Перша його праця з етнографії була «Пісня про панщину», надрукована в «Записках Юго-Западного Отдела Русского Географического Общества» в 1874 р. [10, с.7-8]. З 1924 р. працює консультантом з етнографії у Кабінеті виучування Поділля [9, арк. 4]. Його перу належать праці «Вінницький замок: історичний нарис з доби XV – XVIII ст. (1926), «Назва Вінниці та її трансформація» (1925), «Життя і діяльність Кармалюка на підставі судових актів та народних пісень» (1924), «Пісні і оповідання про Кармалюка і галицьких опришків» (1924), «Часописи Поділля: Історичний нарис з доби 1838 – 1927 роки» (1927), «З минулого пережитого» (1928) [15, с.24].

У першій книзі «Етнографічного вісника» публікується стаття Н. Дмитрука «Про чудеса на Україні року 1923-го. Калиновські пісні» [7, с.62-65], частину матеріалів до цієї статті подав науковий консультант Кабінету виучування Поділля М. Білінський [10, арк. 10].

На початку 20-х років активно включився у вивчення подільського краю Густав Вальдемарович Брилінг. З 1919 р. він співробітник, а з 1923 р. – завідувач Вінницького краєзнавчого музею. Тільки в 1927 – 1928 роках з його участю зібрано 3426 етнографічних предметів та 652 витвори образотворчого мистецтва [4, с.53]. Проїнятий турботою про збереження старожитностей для прийдешніх поколінь, власноруч підготував схвалену губвиконкомом постанову «Про охорону пам'яток революційного минулого, старовини, мистецтва і природи» (1924 р.) та інструкції по охороні пам'яток історії та культури (1925 р.). Варта уваги тематична структура етнографічно-економічного відділу музею, очолюваним Г.В. Брилінгом. Вона складалась із двох розділів: матеріальної та духовної культури. Розділ матеріальної культури включав теми: споруди та будівлі, їжа та питво, заняття та ремесла, засоби пересування та комунікації, а також тему «Жебрацтво на Поділлі». До розділу духовної культури увійшли теми про народну словесність, народну музичну творчість і музичних виконавців (кобзарі, лірники), сімейний побут та народні звичаї [2, с.156-157].

До ентузіастів, збирачів народної творчості належить і подільський фольклорист, етнограф, краєзнавець Олександр Васильович Іванов. По закінченню історико-філологічного факультету Київського університету, в 1908 році вчителював у Ямполі, а через рік – у Могилеві-Подільському. Був учасником Першої світової війни. Демобілізувавшись, повернувся до Могилева-Подільського і продовжував працювати вчителем до виходу на пенсію (у 1930 р.). Будучи директором Могилів-Подільського краєзнавчого музею, налагодив співпрацю з багатьма установами ВУАН – Етнографічною комісією, Кабінетом антропології ім. Ф. Вовка, Комісією краєзнавства та інш. Здійснив ряд етнографічних досліджень: «Що роблять з мерцями», «Звичаї, пов'язані з дитиною на Поділлі», «Причини до пізнання весільної та похоронної обрядовості», «Весілля в с. Калитинці», «Про народні звичаї – «коляду» і «гаївку» на Поділлі». О.В. Іванов – автор історико-краєзнавчих нарисів про цілий ряд сіл та містечок Могилів-Подільщини, зокрема, Пам'ятки мистецтва в місті Шаргороді Могилівської округи. Крім того, ним було описано пам'ятки культури 88-и подільських сіл [4, с.56].

Важливу роль у збиранні матеріалів з історії матеріальної культури українського народу та їх систематизації відіграли музеї. На початок ХХ ст. припадає етнографічна діяльність Іполита Чеславовича Зборовського. У роки першої світової на запрошення видатного українського етнографа та історика М. Біляшівського дослідник збирав на Поділлі та в Галичині матеріали з народного мистецтва. На своїй батьківщині у м. Бершаді (1918) заснував музей, займався вивченням цього краю, його пам'яток старовини і культури. Завдяки особисто І.Ч. Зборовському, якого здавна цікавили побут і традиції народу, у Бершадському музеї було зібрано значну

етнографічну колекцію. У 1923 році фондова колекція містила 2 382 предмети, з яких 1 222 репрезентували етнографічний відділ [18, с.21-22].

У 1926–1927 роках на запрошення Тульчинського окрвиконкому переїжджає до Тульчина, де згодом очолює місцеве краєзнавче товариство, а наприкінці 1927 року створює музей.

Будучи водночас і завідувачем, і єдиним науковим співробітником, І.Ч. Зборовський наполегливо працював, активно розшукував експонати. Уже за перші вісім місяців роботи музею він залучив до його фондів матеріали, пов'язані з життям і діяльністю М.Д. Леонтовича, збірку старовинної зброї XVI – XVIII ст., унікальні зібрання народних килимів, більш як 600 писанок, колекції монет і медалей. У фондах і експозиції музею були представлені й числені листівки, плакати, періодичні видання, оригінали наказів та розпоряджень органів місцевої влади періоду революції та громадянської війни. У середині 20-х років І.Ч. Зборовський передав у дар етнографічному відділу Харківського музею Слобідської України ім. Г. Сковороди унікальну збірку подільських та київських писанок, яка нараховувала 516 одиниць. Це була особиста колекція краєзнавця, яка отримала високу оцінку фахівців [12, с.84]. У вересні 1926 р. Вінницький краєзнавчий музей придбав у відомого етнографа І.Ч. Зборовського велику і цінну збірку (1200 предметів), в якій 700 писанок та біля 500 різних вишивок зібраних переважно на півдні Поділля [8, арк.17].

Одним з музейників-етнографів, які чимало доклали для етнографічного вивчення Поділля був і Юрій (Георгій) Семенович Александрович. Народився він в с. Степашки Гайсинського повіту Подільської губернії. Маючи архівно-бібліотечну освіту, він став фундатором архівної справи на Поділлі. Крім музейної справи займався вивченням регіону, народних ремесел, збирав колекцію виробів кустарного виробництва. Саме у Ю.С. Александровича з'явився задум створювати при школах художньо-промислові музеї з майстернями та навчальними експериментальними лабораторіями. Він розробив детальний план такого академічного закладу, але, на жаль, цей задум залишився нереалізованим.

До ентузіастів, збирачів народної творчості належить подільський фольклорист, етнограф, краєзнавець Олександр Олексійович Кривицький. Уродженець с. Дзигівки (тепер Ямпільського району Вінницької області), з 1928 р. член Ради Всеукраїнського етнографічного товариства. Після закінчення вищих педагогічних курсів у Петербурзі з 1911 по 1930 рік працював учителем, завідувачем початкової школи в с. Озаринцях Могилів-Подільського району. Тут на початку 20-х років заснував перший на Поділлі шкільний краєзнавчий музей та перші учнівські природничі і етнографічно-фольклорні гуртки. Разом з учнями збирав фольклорні твори, описував народний побут, колекціонував зразки народного ужиткового мистецтва [5, с.97].

Важко переоцінити значення спадщини дослідників Поділля у розвиток етнологічної науки. Крім того, вони внесли вагомий внесок у вивчення традиційної культури Поділля. Саме завдяки діяльності цих та інших дослідників було накопичено цінний етнографічний матеріал з питань духовної та матеріальної культури, створено чимало наукових ґрунтових праць з окремих аспектів етнографії Поділля.

Хвиля репресій, що прокотилася Україною наприкінці 20-х років, припинила діяльність тисяч найкращих науковців, етнографів, дослідників-аматорів народної традиційної культури. Саме вони стали об'єктом масового терору, який був основою державної політики. Про це переконливо свідчить процес «Спілки визволення України», однією з жертв якого став талановитий учений і організатор В.Д. Отамановський. Того ж року зазнав арешту І.Ч. Зборовський. Необґрунтовано ув'язнено Г.В. Брилінга, під час арешту усі рукописи з етнографії та історії Поділля знищено. Репресії також зазнали О.О. Кривицький, В.П. Храчевич, ряд інших дослідників-поділлєзнавців.

Репресії не тільки зруйнували етнографічні структури, а й знищили фізично та морально кадри дослідників, посіяли страх, чим серйозно, на десятиліття, підірвали соціальну базу народознавства.

Таким чином, 30-і роки були досить трагічним для етнографічно-народознавчого руху Поділля. Саме в цей період чимало організаторів руху були піддані політичному тиску і репресовані. Народознавчий рух на Поділлі був фактично згорнутий. На завершення відзначимо, що ця стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми, яка може стати об'єктом для нових розвідок.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- 1.Алещенко М.І. Професор В.П. Храчевич – відомий вчений-зоолог Поділля // Освіта, наука і культура на Поділлі : збірник наук. праць. Кам'янець-Поділ., 2003. Т.3. С. 190-196.
- 2.Божко Л.М. Етнографічні дослідження Поділля у 20 – 30-х роках ХХ ст. : Дис... канд. іст. наук: 07.00.05. Київ, 2010. 213 с.
- 3.Видатні діячі науки і культури Києва в історико-краєзнавчому русі України: біографічний довідник. Ч.1. К.: Ін-т історії України НАН України. 2005. 351с.

- 4.Гальчак С. Краєзнавство Східного Поділля. Вінниця: Книга-Вега, 2005. 143с.
- 5.Гальчак С. Краєзнавці Вінниччини. Біографії. Бібліографія. Вінниця: Книга-Вега, 2005. 224с.
- 6.Гальчак С. Розвиток краєзнавства у східному Поділлі: ХІХ – початок ХХІ століття. Вінниця: Меркьюрі – Поділля, 2013. 876с.
- 7.Дмитрук Н. Про чудеса на Україні року 1923-го. Калиновські пісні. // Етнографічний вісник. Кн. 1. К., 1925. С. 62-65.
- 8.Інститут архівознавства Центральної наукової бібліотеки України ім. В. Вернадського. Ф. 257. Оп. 11. Спр. 4. 18 арк.
- 9.Інститут архівознавства Центральної наукової бібліотеки України ім. В. Вернадського. Ф. 257. Оп. 11. Спр. 5. 4 арк.
- 10.Інститут архівознавства Центральної наукової бібліотеки України ім. В. Вернадського. Ф. 257. Оп. 11. Спр. 6. 15 арк.
- 11.Кароева Л.Р. Етнографи Поділля. // Етнографія Поділля: тези доп. наук. конф. Вінниця, 1992. Ч. I. С. 3-14.
- 12.Кот С. Іполит Зборовський – музеєзнавець і дослідник української старовини. // Київська старовина. 1996. №6 (314) С. 82-85.
- 13.Мельничук Л. Народні промисли Поділля в дослідженнях наукових осередків краю 20-х років ХХ ст. // Етнічна історія народів Європи: зб.наук.пр. К., 2003. Вип. 14. С. 72-76.
- 14.Мельничук Л. Про діяльність вчених Кабінету виучування Поділля (1924 – 1929 роки). // Етнічна історія народів Європи: зб.наук.пр. К., 2003. Вип. 15. С. 19-23.
- 15.3-над Божої ріки: літ. бібліогр. слов. Вінниччини / упоряд. і заг. ред. А.М. Подолинного. Вінниця: Континент – ПРИМ, 2001. 408с.
- 16.Рекурт В. Іполит Зборовський (1875 – 1937). На перехресті двох епох. Вінниця: Меркьюрі – Поділля, 2014. 768с.
- 17.Савчук З.С. Наукові програми В.Д. Отамановського в контексті розвитку краєзнавства в Україні. // Історичне краєзнавство в системі освіти України : здобутки, проблеми, перспективи : наук. збірник Кам'янець-Поділ., 2002. С. 72-74.
- 18.Соломонова Т.Р. Становлення музейної мережі Поділля (1890 – 1924): проблеми формування та збереження музейної колекції. // Історія України : маловідомі імена, події, факти : наук. збірник. К., 2006. Вип. 33. С. 17-29.
- 19.Філь Ю. До історії Кам'янець-Подільського наукового при Українській Академії наук товариства. // Зап. Кам'янець-Поділ. наук. товариства. Кам'янець-Поділ., 1928. Т.1. С. 91-100.
- 20.Храневич В.П. Матеріали до орнітофауни західних округ України // Записки Кам'янець-Подільської науково-дослідної кафедри. Кам'янець-Поділ., 1926. Т. 1. С. 5-39.
- 21.Храневич В.П. Нарис фавни Поділля. Вінниця, 1926. 127с.
- 22.Храневич В.П. Птахи Поділля. Ссавці Поділля: огляд систематичний. Вінниця, 1926. 39 с.

Лариса Божко

Немировский колледж строительства и архитектуры
Винницкого национального аграрного университета,
кандидат исторических наук, преподаватель (Украина)

Этнологическое наследие подольских ученых в 20 - 30-х годах ХХ в.

Аннотация. В статье показано вклад ученых Подолья в изучение традиционной культуры региона в 20 – 30-х годах ХХ в. Выделено исследователей Подолья традиционной культуры региона (В. Отамановский, В. Храневич, Н. Билинский, А. Иванов, И. Зборовский, Ю. Александрович, А. Кривицкий, Г. Брилинг). Выяснено, что научное наследие состоит из большого количества печатных изданий и аналитических трудов.

Ключевые слова: этнология, этнография, Подолье, этнографические исследования, традиционная культура, Кабинет выучивания Подолья.

ABSTRACT

Larysa Bozhko

Nemyriv College of Building and Architecture
of Vinnitsa National Agrarian University
Candidate of Historical Sciences, lecturer (Ukraine)

Ethnological heritage of Podillya scholars in the 20's and 30's of the twentieth century

In the conditions of democratization of Ukrainian society the interest in the spiritual culture of the people and specific figures deepens. It happened, that the domestic history often forgot about specific individuals - people who collected, preserved and conveyed to the contemporary a centuries-old memory of the Ukrainian people. This is a disgraceful fact, because they were ethnographers, folklorists, who prepared the ground for in-depth study of history, folk culture, world outlook, etc. Unfortunately, in the history of Ukrainian ethnology still there is a large number of white spots. The names of many researchers for a long time remained little-known not only to the general public, but also to scientists. In the late 20's and early 30's, the vast majority of them were repressed and their names were concealed on the pages of history. The results of work of these scientists, unfortunately, wasn't properly evaluated, largely unpublished and are waiting for researchers. After all, they gave their lives by studying Ukrainian culture, establishing a national idea in the society. Only now we truly open for science a number of outstanding people, enthusiasts, scholars, devotees of the ethnographic movement.

The article outlines the researchers of the traditional culture of the Podillya region's population (V. Otamanovsky, V. Khramevych, M. Bilinskyi, I. Zborovskiy, Y. Aleksandrovych, O. Ivanov, G. Brylling, O. Kryvytskyi). Their heritage is characterized by a large number of publications in the periodicals, analytical works on certain aspects of the traditional culture of Podillya citizens.

The author aims to attract the attention of researchers to the little-known or partly forgotten names of the Podillya scholars who studied the issues of local ethnography, folklore, culture.

Key words: ethnology, ethnography, Podillya, ethnographic research, traditional culture, Podillya learning unit.

REFERENCES:

1. Alyeshchenko M.I. Profesor V.P. Khramevych – vidomyy vchenyy-zooloh Podillya // Osvita, nauka i kul'tura na Podilli: zbirnyk nauk. prats'. Kam'yanets'-Podil., 2003. T.3. S. 190-196.
2. Bozhko L.M. Etnohrafichni doslidzhennya Podillya u 20 – 30-kh rokakh KhKh st.: Dys... kand. ist. nauk: 07.00.05. Kyiv, 2010. 213 s.
3. Vydatni diyachi nauky i kul'tury Kyieva v istoryko-krayeznavchomu rusi Ukrayiny: biohrafichnyy dovidnyk. Ch.1. K.: In-t istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. 2005. 351s.
4. Hal'chak S. Kraysnavstvo Skhidnoho Podillya. Vinnytsya: Knyha-Veha, 2005. 143s.
5. Hal'chak S. Kraysnavtsi Vinnychchyny. Biohrafii. Bibliohrafiya. Vinnytsya: Knyha-Veha, 2005. 224s.
6. Hal'chak S. Rozvytok kraysnavstva u skhidnomu Podilli: KhKh – pochatok KhKh stolittya. Vinnytsya: Merk'yuri – Podillya, 2013. 876s.
7. Dmytruk N. Pro chudesa na Ukrayini roku 1923-ho. Kalynovs'ki pisni. // Etnohrafichnyy visnyk. Kn. 1. K., 1925. S. 62-65.
8. Instytut arkhivoznavstva Tsentral'noyi naukovoyi biblioteky Ukrayiny im. V. Vernads'koho. F. 257. Op. 11. Spr. 4. 18 ark.
9. Instytut arkhivoznavstva Tsentral'noyi naukovoyi biblioteky Ukrayiny im. V. Vernads'koho. F. 257. Op. 11. Spr. 5. 4 ark.
10. Instytut arkhivoznavstva Tsentral'noyi naukovoyi biblioteky Ukrayiny im. V. Vernads'koho. F. 257. Op. 11. Spr. 6. 15 ark.
11. Karoyeva L.R. Etnohrafiya Podillya. // Etnohrafiya Podillya: tezy dop. nauk. konf. Vinnytsya, 1992. Ch. I. S. 3-14.
12. Kot S. Ipolyt Zborovs'kyy – muzeyznavevets' i doslidnyk ukrayins'koyi starovyny. Kyivska starovyna. 1996. № 6 (314) S. 82-85.
13. Mel'nychuk L. Narodni promysly Podillya v doslidzhennyakh naukovykh oseredkiv krayu 20-kh rokiv KhKh st. // Etnichna istoriya narodiv Yevropy: zb.nauk.pr. K., 2003. Vyp. 14. S. 72-76.
14. Mel'nychuk L. Pro diyal'nist' vchenykh Kabinetu vyuchuvannya Podillya (1924 – 1929 roky). // Etnichna istoriya narodiv Yevropy: zb.nauk.pr. K., 2003. Vyp. 15. S. 19-23.
15. Z-nad Bozhoyi riky: lit. bibliohr. slov. Vinnychchyny / uporyady. i zah. red. A.M. Podolynnoho. Vinnytsya: Kontynent – PRYM, 2001. 408s.

16.Rekrut V. Ipolyt Zborovs'kyy (1875 – 1937). Na perekhresti dvokh epokh. Vinnytsya: Merk'yuri – Podillya, 2014. 768s.

17.Savchuk Z.S. Naukovi prohramy V.D. Otamanovs'koho v konteksti rozvytku kraysnavstva v Ukrayini. // Istorychne kraysnavstvo v systemi osvity Ukrayiny : zdobutky, problemy, perspektyvy : nauk. zbirnyk Kam"yanets'-Podil., 2002. S. 72-74.

18.Solomonova T.R. Stanovlennya muzeynoyi merezhi Podillya (1890 – 1924): problemy formuvannya ta zberezhenntya muzeynoyi kolektsiyi. // Istoryia Ukrayiny : malovidomi imena, podiyi, fakty : nauk. zbirnyk. K., 2006. Vyp. 33. S. 17-29.

19.Fil' Yu. Do istoriyi Kam"yanets'-Podil's'koho naukovoho pry Ukrayins'kiy Akademiyyi nauk tovarystva. // Zap. Kam"yanets'-Podil. nauk. tovarystva. Kam"yanets'-Podil., 1928. T.1. S. 91-100.

20.Khranevych V.P. Materialy do ornitofauny zakhidnykh okruh Ukrayiny // Zapysky Kam"yanets'-Podil's'koyi naukovy-doslidnoyi kafedry. Kam"yanets'-Podil., 1926. T. 1. S. 5-39.

21.Khranevych V.P. Narys favny Podillya. Vinnytsya, 1926. 127s.

22. Khranevych V.P. Ptakhy Podillya. Ssavtsi Podillya: ohlyad systematychnyy. Vinnytsya, 1926. 39s.

Статтю подано до редколегії 29.01.2018 р.

УДК 392.91(477.44):930.25(477.43)

Валентина Гребеньова

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
кандидат історичних наук, старший викладач (Україна)

**Прізвищевий масив Юзвинської волості Вінницького повіту
(на матеріалах Державного архіву Хмельницької області)**

Анотація. У статті розглядається прізвищевий масив Юзвинської волості Вінницького повіту (на матеріалах Державного архіву Хмельницької обл.). Автор акцентує, що до Юзвинської волості (станом на 1.01.1869 р.) Вінницького повіту входили села Ільківка, Майдан-Юзвинський, Медвеже Вушко, Парпурівці, Пултівці, Тютьки, Широка Гребля, Шкуринці, Юзвин. Простежено формування місцевих прізвищ, зосереджено увагу на проблемі їх походження.

З'ясовано, що найбільшу групу становили прізвища, основою яких служили особові імена, здебільшого з християнського календаря (імена грецького, давньоєврейського та латинського походження) та прізвища утворені за родом занять (професією).

Ключові слова: прізвище, прізвищевий масив, антропонім, Юзвинська волость.

Для висвітлення історії українського народу особливе значення має давня антропонімія – імена, по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська, клички людей.

Глибини антропонімії загадкові й бездонні, в них відбивається духовна культура етносу, його історія, зв'язки зі світом інших племен і народів.

Вивчення історії власних особових назв неможливе без їхнього ретельного аналізу в окремих пам'ятках з урахуванням місця та часу виникнення, адже дослідження антропонімії певного історичного періоду сприяє реконструкції соціальної структури суспільства та уточненню багатьох деталей його організації [12].

Прізвище як особова назва пройшло довгий шлях свого становлення, виникаючи у мові народу в різні періоди й маючи безпосередній зв'язок з його культурою, побутом, історією [14]. Це важлива родова спадкова назва особи, без яких вже протягом кількох століть не обходиться жодна людина. Його поява зумовлена потребами розвитку суспільства. Прізвище виникло й офіційно закріпилось як естафета роду, яка передається від покоління до покоління і зберігає в собі інформацію для нащадків про економічне, політичне та культурне життя деяких предків.

Історіографія дослідження української антропонімії нараховує велику кількість наукових праць, популярних книг, статей написаних з XIX ст. і до сучасності.

Дослідженню окремих питань антропонімії приділяли увагу українські етнографи та історики в другій половині XIX – початку XX ст. Зокрема, Степанович А. розглядає прізвища, як явище етнографічне [19], Сумцов М. видав першу публікацію про українські прізвища [20], Ястребов В., у своїй праці пояснює значення прізвищ для вивчення мови, наводить приклади використання їх у топографічних назвах, приказках, прислів'ях, дитячих піснях [26], Франко І. присвячує працю проблемам народної антропонімії [22].